

In Memoriam Jan W. H. van Dijk (21 maart 1955 – 1 april 2018)

Op vrijdag 15 juni 1994 was de recent opgerichte Werkgroep Slechtvalk Nederland (Frits Linsen, † 25-11-2017, Jan Biemans en ik) op het kantoor van de elektriciteitscentrale te Harculo bij Zwolle. Doel was het plaatsen van een nestkast voor Slechtvalken en hier ontmoetten we Jan voor het eerst. Hij werkte op de centrale en was er als vogelaar bij gevraagd voor de ornithologische inbreng vanuit het bedrijf. Jan was kritisch want hij vreesde voor het voortbestaan van een kolonie Zwarte Sterns als er Slechtvalken zouden komen. Maar nestkast of niet, de Slechtvalken kwamen sowieso. De eerste in december van datzelfde jaar en de tweede een jaar later. Het waren Scandinavische overwinteraars. Hoewel die hier niet komen om te broeden was Jan meteen verkocht. Hij was nu ook voor en na werktijd op de centrale en volgde de vogels bijna dagelijks. Hij herkende de vogels individueel aan de hand van kleuringen en ruiveren. Aankomst- en vertrekdata scoorde hij tot op de dag nauwkeurig. Zodoende ontdekte Jan als eerste ontdekte dat Scandinavische Slechtvalken hier ook in de zomer aanwezig kunnen zijn (van Dijk 2000).

Foto 1. Jan met zojuist op haar eigen prooi gevangen Slechtvalk in de uiterwaarden van de IJssel bij de elektriciteitscentrale, Harculo, 10 januari 1999. Het was deze vogel die Jan de wereld van de roofvogels binnensleepte (Foto: Peter van Geneijgen). *Jan with Peregrine captured on her own prey, forelands of the river IJssel near Harculo; this bird enkindled Jan's interest in Peregrines.*

In de eerst helft van de jaren negentig waren broedende Slechtvalken in Nederland nog zeer bijzonder. Er zaten hooguit twee paren. We hadden inmiddels contact gelegd met de Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz in de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen en het Roergebied en Keulen bezocht. Daar zagen we hoe succesvol de plaatsing van nestkasten op hoge gebouwen en schoorstenen kon zijn. Met name elektriciteitscentrales bleken erg in trek en met Jan en Frits in onze gelederen, werkzaam bij respectievelijk EPON (Energie Producent Oost- en Noord-Nederland) en EPZ (Energie Producent Zuid-Nederland), lag die wereld voor ons open. Binnen enkele jaren waren nagenoeg alle elektriciteitscentrales in Nederland van nestkasten voorzien. Daarnaast zochten we de meest bizarre plekken af op de aanwezigheid van Slechtvalken, zoals Maasvlakte, Hoogovens IJmuiden en industrieterreinen zoals Moerdijk, Pernis en Delfzijl. Plekken die de meeste vogelaars mijden als de pest!

Foto 2. Jan van Dijk (links) en Jan Biemans speurend naar Slechtvalken bij Hoogovens IJmuiden, maart 1998. Een telescoop was daarbij absolute noodzaak evenals ausdauer en de nodige thermoskannen warme drank (Foto: Peter van Geneijgen). *Jan van Dijk (left) and Jan Biemans scanning Hoogovens IJmuiden for the presence of Peregrines, March 1998.*

Hoewel we op veel plekken Slechtvalken vonden, nam het aantal broedparen in de jaren negentig slechts schoorvoetend toe van 1 naar 9. De meeste waarnemingen betroffen noordelijke overwinteraars, zoals later bleek. Ze hebben hier winterterritoria maar broeden uitsluitend in Fennoscandiavië en de Russische toendra. Maar we wisten niet hoe je die van potentiële broedvogels kon

onderscheiden. Later kwamen we er achter dat het enige duidelijke onderscheid tussen overwinteraars en lokale broedvogels zit in een verschil in timing van de rui. Dit was voor een belangrijk deel gebaseerd op de ruiveren die Jan bij de centrale verzamelde. De meeste kreeg hij zelfs al te pakken op de dag dat ze geruid werden (van Dijk 1997). Om de verschillen in ruitiming verder te onderbouwen brachten we veel dagen door in balgencollecties van de Universiteit van Amsterdam, Naturalis in Leiden, het Natuurhistorisch Museum in Leeuwarden tot aan het Natuurhistorisch Museum in Stockholm toe (van Geneijgen & van Dijk 1999). Meestal zat je daar afgesloten van daglicht en buitenlucht en afgezonderd van alle andere levende wezens. Aan het eind van zo'n balgensessie was het steeds heftig wennen als je weer buiten kwam; ogen knipperend, soms de doordringende lucht van arsenicum nog in de neus en daas van de ruiscorcs en vleugellengtes.

Foto 3. Jan meet de laterale tarsusdikte van een nestjonge Bruine Kiekendief in de Noordoostpolder, 23 juni 2017. Hij hield de vogels weggestopt in een katoenen tasje om ze rustig te houden (Foto: Jacques van der Ploeg). *Jan measuring the lateral tarsus of a nestling Marsh Harrier, Noordoostpolder, 23 June 2017.*

Voor lui die over de rug van roofvogels geld probeerden te verdienen had Jan geen enkel begrip. In 2004 kregen we met zo'n geval te maken op de Groningse Eemscentrale. Daar verscheen een ontsnapte hybride Giervalk x Slechtvalk die het lokale slechtvalkpaar uit de nestkast verjoeg. Toen dit in 2005 weer dreigde te gebeuren was bij Jan de maat vol. Op 4 april beklommen we de 110 m hoge schoorsteen en wachtten onze kans af. Toen de reusachtige valk terugkwam naar haar eieren konden we de nestkast afsluiten en was ze gevangen. We brachten de vogel naar een vogelasiel waar de eigenaar werd opgespoord. De gepeperde rekening voor het vangen die Jan er bij deed werd natuurlijk nooit betaald maar het doel was bereikt.

Jan heeft aan de wieg gestaan van het nu niet meer weg te denken 'webcamwaarnemen'. In november 1998 plaatste Henk Buiteman een videocamera in de nestkast bij de centrale in Nijmegen. Enkele jaren later werd dat een webcam waarmee de Slechtvalken live te volgen waren in de entree van het EPON kantoor in Nijmegen. Jan zag direct het belang van deze nieuwe mogelijkheid om broedsels van dichtbij te kunnen volgen. Het leverde namelijk veel nieuwe en vooral exacte kennis op. Hij plaatste daarom eind 2002 een camera in de nestkast van de Eemscentrale. Er volgden er nog vele. Door deze veelheid aan beeldmateriaal werd het onmogelijk om alles zelf te bekijken. Jan was goed op de hoogte met de ontwikkelingen van internetgebruik en had in de gaten dat daar de nodige hulp vandaan kon komen. In maart 2005 regelde hij een WSN-website waarop rechtstreekse refresh beelden uit vier of vijf nestkasten te zien waren. Dit werd een enorm succes. Vooral toen Planet in 2006 en Vogelbescherming vanaf 2007 live beelden van het nest in de Mortel uit gingen zenden. Er ontstond een trouwe groep bezoekers waardoor geen ei ongezien gelegd kon worden. Op een tweetal Fora werden de waarnemingen besproken, leg- en uitkomstdata vastgelegd en oudervogels van jaar tot jaar geïdentificeerd.

Jan heeft ook veel voor ons betekend omdat hij verantwoordelijkheid nam. Organiseren en besturen zat hem in het bloed. Eigenlijk werden alle organisatorische WSN-zaken door Jan in gang gezet of geregeld. Zo kwam in juni 1995 de eerste Slechtvalk Nieuwsbrief uit en werd de WSN in oktober 1997 zelfs ingeschreven als officiële vereniging. Zijn werk aan roofvogels en uilen in de gemeente Zwolle werd ondergebracht in een vereniging en toen de naam Vereniging Roofvogel- en uileninventarisatie de lading niet meer dekte kwam in 2013 de Stichting Avifauna Zwolle. Vogelringstation Hessenpoort kwam er bij, evenals stadsvogels, patrijzen en roeken. Jan werd de Zwolse stadsvogeladviseur voor Vogelbescherming. Het was dus niet zo vreemd dat hij in 2015 voorzitter werd van de Werkgroep Roofvogels Nederland.

Begin 2018 was het aantal Slechtvalken gestegen naar meer dan 200 paar en het werd voor de WSN steeds moeilijker om op tijd met een landelijk overzicht te komen. Tijdens de voorbereiding van de jaarlijkse bijeenkomst opperde Jan het

idee om te stoppen met de WSN en onderdeel te worden van de WRN. Op 3 maart 2018 besloten we tijdens een gezamenlijke bijeenkomst om inderdaad op die manier verder te gaan. Helaas zonder Jan.

Dijk J. van 1997. Slechtvalken bij Zwolle; een overzicht van 1994 tot en met 1997. Slechtvalk Nieuwsbrief 3(2): 6-7.

Dijk J. van 2000. Zwolse Slechtvalken op middelbare leeftijd. Slechtvalk Nieuwsbrief 6(2): 6-10.

Dijk J. van 1997. Informatie uit braakballen van Slechtvalken. Slechtvalk Nieuwsbrief 3(1): 6-8

Geneijgen P. van & van Dijk J. 1999. Slechtvalken uit de mottenballen. Slechtvalk Nieuwsbrief 5(2): 4-8.

Adres: Peter van Geneijgen, Zijpendaalseweg 50, 6814 CL Arnhem, geneijgen@wish.net